

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบัน หลายคนให้ความสำคัญกับการศึกษาเรียนรู้ชีวิตประวัติของบุคคลที่น่าสนใจของโลกที่ได้รับการยกย่องว่าประสบความสำเร็จ เพื่อเลือกสรรมาเป็นคนต้นแบบแล้วพยายามเจริญรอยตาม ถ้าหากที่กล่าวมาคือวิธีการเรียนรู้เพื่อค้นหาแนวทางการดำเนินชีวิต ผู้วิจัยเห็นด้วยและสนับสนุนอย่างยิ่งในการใช้วิธีการเรียนรู้ดังกล่าว เนื่องจากเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ประหยัดต้นทุนชีวิต ปลอดภัย และมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าบุคคลนั้นดำเนินชีวิตตรงตามหลักพุทธธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะจะทำให้เกิดการพัฒนาตนเองให้สามารถเข้าถึงปัญญา ความดีงาม มิตรภาพและสันติภาพไปพร้อมๆ กับการประสบความสำเร็จ

ในส่วนของคนไทยมีชีวิตประวัติของบุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าประสบความสำเร็จหลายท่านที่น่าสนใจ และหนึ่งในนั้นคือ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ผู้ซึ่งองค์การยูเนสโก^๑ มีมติประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติท่านเป็นบุคคลสำคัญของประเทศไทย และยูเนสโก ไม่เพียงประกาศให้เป็นบุคคลสำคัญของประเทศไทยเท่านั้น แต่เกียรติคุณของท่านยังได้รับการยอมรับและยกย่องในระดับสากลว่าเป็นบุคคลสำคัญของโลกทั้ง ๔ สาขา การศึกษา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ และสื่อสารมวลชน อีกทั้ง ยูเนสโกได้กำหนดให้มีการจัดเฉลิมฉลองกิจกรรมของท่านตลอดทั้งปี ๒๕๕๔^๒

ผู้วิจัยจึงขอถือโอกาสพิเศษครบรอบ ๑๐๐ ปีชาตกาลของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ขอร่วมรำลึกถึงคุณความดีงามที่ท่านได้สร้างไว้ให้กับอนุชนรุ่นหลัง จากประวัติของท่าน ผู้วิจัยพบว่าท่านเป็นบุคคลที่มีความสามารถรอบด้านและมีความโดดเด่นในหลายสาขางาน นอกจากการเป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ ๑๓ ของไทยแล้ว ท่านยังเป็นตั้งแต่ต้นนักวิชาการ นักประพันธ์ นักการเมือง และ

^๑ องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก (United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization : UNESCO) เป็นองค์การชำนาญพิเศษของสหประชาชาติที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๔๙๘ หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสรรค์สันติภาพให้เกิดขึ้นในโลก.

^๒ เนติ โชติช่วงนิธิ, คึกฤทธิ์ ปราโมช, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://board.palungjit.com/f6/%E0...html> [๙ ก.พ. ๒๕๕๖].

ยังทำได้ดีทุกบทบาท จนท่านได้รับการยกย่องว่าเป็น ปราชญ์ อย่างแท้จริง จนโลกต้องจารึกว่าเป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จซึ่ง ๑๐๐ ปีมีเพียงหนึ่ง^๓ และตลอดช่วงชีวิตของท่านนั้น ท่านได้ทำคุณประโยชน์มากมายแก่ประเทศและสังคมไทย ทั้งในด้านวรรณกรรม โขนละคร การเงินการธนาคาร สื่อสารมวลชน และการเมือง

พระมหาจุฬาลงกรณ วชิรเมธี ได้เขียนสรุปชีวประวัติของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ไว้เป็นคัมภีร์ประจำคนว่า

คือองค์รวมแห่งศักยภาพ แปลบ แปลา แปล่อง ปราชญ์ ฉลาดแสน
จะหาใครในหล้ามาทดแทน ไม่มาดมั่นท่านคึกฤทธิ์ผู้คิดลึก^๔

สุเมธ ตันติเวชกุล ข้าราชการบริพารที่รับใช้เบื้องพระยุคลบาทอย่างใกล้ชิด ได้เคยกล่าวไว้ว่า ผู้ที่สร้างคุณประโยชน์ให้แก่สังคมส่วนรวม ให้แก่ประเทศชาติหรือสังคมโลกนั้น จะต้องยึดหลักคุณธรรมในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะในเรื่องของการเสียสละ พากเพียร อดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค การทุ่มเทสติปัญญา มุ่งทำงาน เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว นับเป็นตัวอย่างอันดีเป็นชีวิตที่น่าเจริญรอยตาม และหากประเทศใดก็ตามคนในประเทศเป็นผู้มีคุณธรรม มุ่งสร้างชาติ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว มีความรัก ความเมตตาและเอื้ออาทรต่อกัน ประเทศนั้นย่อมสงบสุขและเจริญมั่นคงอย่างยั่งยืน^๕ อนึ่ง หลักพุทธธรรมที่สะท้อนได้จากข้อความดังกล่าว ได้แก่ ทิศ ๖ (มุ่งทำงาน เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว) โยนิโสมนสิการ (การทุ่มเทสติปัญญา) พรหมวิหาร ๔ (มีความรัก ความเมตตาและความเอื้ออาทรต่อกัน) และ อิทธิบาท ๔ (พากเพียร อดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ เป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จและยึดหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต ดังนั้น ชีวประวัติของท่าน จึงนับเป็นตัวอย่างอันดีสำหรับการเรียนรู้เพื่อค้นหาแนวทางการดำเนินชีวิต

^๓ สารานุกรมเสรี, **หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://th.wikipedia.org/wiki/%E0...> [๙ ก.พ. ๒๕๕๖].

^๔ พระมหาจุฬาลงกรณ วชิรเมธี, **ร่วมเฉลิมฉลอง ๑๐๐ ชาตกาลพลตรีหม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.facebook.com/notes/%E0.../10150178320751392> [๙ ก.พ. ๒๕๕๖].

^๕ วิกรม กรมดิษฐ์, **มองชีอีโอโลก**, (กรุงเทพมหานคร : อัลลายด์ พรินเตอร์ส บริษัท โฟสต์ พับลิชชิง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๑๐-๑๑.

เฮร์เบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer)^๖ นักปราชญ์ทางสังคมวิทยา ชาวอังกฤษ ได้เคยกล่าวไว้ว่า สถาบันธรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ดุริยางค์ และกวีนิพนธ์ อาจเรียกได้ว่าเป็นบุปผชาติแห่งชีวิตอารยธรรม เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นผลของการตกผลึกของความคิด ซึ่งความคิดก็คือกระบวนการย่อยสลายจากวิธีการดำรงชีวิตของมนุษย์^๗

ในภาษิตคำสอน ซึ่งเป็นมรดกตกทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งมีปรากฏแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเรียนรู้สังคมและวิธีการดำรงชีวิตจากผลึกของความคิดของคนรุ่นก่อนไว้อย่างน่าสนใจ คือการมีโอกาสได้ศึกษาเรียนรู้สังคมและวิธีการดำรงชีวิตในอดีตจากผลึกของความคิดของคนรุ่นก่อนจะได้ประโยชน์อย่างน้อยถึงสองด้าน หนึ่งได้รู้วิถีคิดของคนรุ่นก่อน สองนำมาใคร่ครวญขบคิดช่วยสร้างสรรค์จิตวิญญาณให้กับตนเอง ซึ่งจะมีบทบาทอันสำคัญยิ่งต่อผู้อื่น^๘

สี่แผ่นดิน คือผลงานวรรณกรรมชิ้นเอกของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ นอกจากได้รับการยกย่องให้เป็นวรรณกรรมแห่งกรุงรัตนโกสินทร์แล้ว ยังเป็นหนึ่งในหนังสือดี ๑๐๐ เล่มที่คนไทยควรอ่าน^๙ และในปัจจุบัน สี่แผ่นดิน ไม่เพียงแต่ได้รับการตีพิมพ์ในรูปแบบของหนังสือเท่านั้น สี่แผ่นดินยังกระจายเข้าไปอยู่ในละครโทรทัศน์และละครเวที โดยถูกนำมาสร้างใหม่หลายต่อหลายครั้ง

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ นักวิชาการ ผู้ซึ่งนำวรรณกรรมสี่แผ่นดินมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการสอนและจัดให้อยู่ในส่วนที่เรียกว่ามรดก เพื่อให้ให้นักศึกษาในสังคมไทยได้อ่าน ท่านได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับวรรณกรรมสี่แผ่นดินในรายการตอบโจทย์ ช่อง TPBS ตอน มองสังคมไทยผ่านวรรณกรรมสี่แผ่นดินไว้อย่างน่าสนใจว่า สี่แผ่นดินพยายามสะท้อนให้สังคมไทยเห็นหลายอย่าง แต่ประเด็นหลัก คือ ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละแผ่นดินว่าเปลี่ยนแปลงอย่างไร และคนในสังคมไทยในแต่ละยุคสมัยคิดอย่างไรต่อการเปลี่ยนแปลงนั้น โดยยกตัวอย่างข้อความในวรรณกรรมสี่แผ่นดินตอนหนึ่ง เมื่อครั้งบ้านของพลอยโดนระเบิด แล้วพลอยไปพักอยู่กับช้อยในวัง ก่อนย้ายไปอยู่บ้านคลองบางหลวง จึงทำให้พลอยได้เห็นความเปลี่ยนแปลงของวัง ดังนี้

^๖ เฮร์เบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer) นักปราชญ์ทางสังคมวิทยา ชาวอังกฤษ มีชีวิตในช่วงปี ค.ศ. ๑๘๒๐ – ๑๙๐๓ ได้รับการยกย่องจากนักสังคมวิทยาส่วนใหญ่ให้เป็นผู้ก่อตั้งวิชาสังคมวิทยาคนที่ ๒ (กองต์ คือ คนแรกที่เป็นผู้ก่อตั้งวิชาสังคมวิทยา เพราะเป็นผู้ให้กำเนิดคำว่า Sociology จึงกล่าวกันว่ากองต์ คือ ปู่แห่งวิชาสังคมวิทยาและสเปนเซอร์ ก็คือ บิดาแห่งสังคมวิทยา).

^๗ ทิวา สุวรรณเสน, ภาษิตคำสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทรทัศน์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๑.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า คำนำ.

^๙ สารานุกรมเสรี, สี่แผ่นดิน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://th.wikipedia.org/wiki/%E0> [๙ ก.พ. ๒๕๕๖].

พลอยเที่ยวเดินดูไปทั่ววังแล้ว ก็ได้แต่ปลงอนิจจังในความไม่เที่ยงแท้ของสังขาร สภาพในวังเหมือนโครงกระดูกของสัตว์ใหญ่หมื่นล้านอนกัลป์อยู่ สัตว์ที่เคยมีชีวิตแข็งแรงมีความมั่งคั่งมา ทั้งขนาดอำนาจและความงาม ... แต่บัดนี้ไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย ... เวลาและการเปลี่ยนแปลงที่ไม่มีใครยังหยุดได้นั้น มีอำนาจใหญ่ยิ่งกว่าการกบฏจลาจล หรือข้าศึกราชศัตรู เพราะสิ่งที่ถูกทำลายด้วยเวลา ย่อมถูกทำลายโดยสิ้นเชิง ทั้งในวัตถุและวิญญาณ^{๑๐}

ในรายการเดียวกัน อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ นักการศึกษาว่าด้วยประวัติศาสตร์การเมืองไทยร่วมสมัย ผู้ซึ่งได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ด้านความคิดทางการเมืองและเศรษฐกิจ ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับวรรณกรรมสี่แผ่นดินไว้หลายประเด็น แต่มีประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ คือคำกล่าวของอารังศักดิ์ที่ว่า การอ่านสี่แผ่นดินเหมือนกับการอ่านอัตชีวประวัติของพลอยในบริบทสังคมการเมืองไทยที่เปลี่ยนแปลงไป และแก่นของเรื่องก็คือชีวิตอันผันผวนของลูกสาวเจ้าพระยาคนหนึ่งที่มีภรรยาหลายคนมีลูกหลายคน และลูกทะเลาะกัน สรุปประเด็นได้ว่า การอ่านสี่แผ่นดินเหมือนการอ่านอัตชีวประวัติของพลอยว่าท่ามกลางความปั่นป่วนในบริบทของสังคมพลอยเป็นอย่างไร^{๑๑}

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า วรรณกรรมสี่แผ่นดิน เป็นผลของการตกผลึกของความคิดของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ดังนั้น การได้ศึกษาเรียนรู้สังคมและวิถีการดำรงชีวิตในอดีตจากวรรณกรรมสี่แผ่นดินจะได้ประโยชน์อย่างน้อยถึงสองด้าน หนึ่งได้รู้วิถีคิดของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ สองนำมาใคร่ครวญขบคิดช่วยสร้างเสริมศรัทธาวิญญานให้กับตนเอง

ว่าด้วยองค์ความรู้เบื้องต้นจากการศึกษาหาข้อมูล

(๑) การศึกษาชีวประวัติของคนประสบความสำเร็จและมีหลักพุทธธรรมประจำใจ เพื่อค้นหาแนวทางการดำเนินชีวิต เป็นสิ่งที่มีคุณประโยชน์และคุ้มค่า

(๒) ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นคนที่ประสบความสำเร็จและยึดหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต

(๓) การศึกษาเรียนรู้สิ่งที่เป็นผลของการตกผลึกของความคิดของคนรุ่นก่อนจะได้ประโยชน์อย่างน้อยสองด้าน

(๔) วรรณกรรมสี่แผ่นดินเป็นผลงานชิ้นเอกที่เป็นผลของการตกผลึกของความคิดของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ว่าด้วยสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละแผ่นดินทั้งสี่แผ่นดินและวิถี

^{๑๐} รายการตอบใจไทย (๑๓ ก.พ. ๕๕), “มองสังคมไทยผ่านวรรณกรรมสี่แผ่นดิน”, ช่อง TPBS, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.youtube.com/watch?v=Dyk0UyRdqXE> [๑ ธ.ค. ๒๕๕๕].

^{๑๑} อ้างแล้ว.

การดำรงชีวิตในอดีต โดยใช้พลอยตัวละครเอกเป็นตัวเดินเรื่อง ดังนั้น วรรณกรรมสี่แผ่นดิน จึงเป็นเหมือนอัตชีวประวัติของพลอย

(๕) หลักพุทธธรรมที่สะท้อนได้จากคุณธรรมในการดำเนินชีวิตและข้อความบางตอนจากวรรณกรรมสี่แผ่นดิน ได้แก่ ไตรลักษณ์ ทิศ ๖ โยนิโสมนสิการ พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ และมรณสติ ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าจะมีความน่าจะเป็นสูงที่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช จะสอดแทรกไว้ในวรรณกรรมสี่แผ่นดิน

สิ่งที่ผู้วิจัยสนใจ คือการศึกษาแนวทางการดำเนินชีวิตด้วยหลักพุทธธรรม โดยการต่อยอดจากองค์ความรู้เบื้องต้น ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าจะมีความน่าจะเป็นสูงที่พลอยนำหลักพุทธธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาใช้ในการดำเนินชีวิต เพราะในตอนจบของวรรณกรรมพลอยจากโลกนี้ไปอย่างสงบ โดยมีสติจนถึงนาทีสุดท้าย ดังข้อความที่ปรากฏในวรรณกรรมว่า “เย็นวันนั้นวันอาทิตย์ที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙ น้ำในคลองบางหลวงลงแห้งเกือบขุดคลอง หัวใจพลอยที่อ่อนแอลงด้วยโรคและความทุกข์ทั้งหลายทั้งปวงก็หลุดลอยตามน้ำไป”^{๑๒} ด้วยเหตุและผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาประวัติความเป็นมา เนื้อเรื่อง และสาระสำคัญของวรรณกรรมสี่แผ่นดิน ศึกษาหลักพุทธธรรมในวรรณกรรมสี่แผ่นดิน และศึกษาวิเคราะห์แนวทางการดำเนินชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมจากวรรณกรรมสี่แผ่นดิน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา เนื้อเรื่อง และสาระสำคัญของวรรณกรรมสี่แผ่นดิน

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในวรรณกรรมสี่แผ่นดิน

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางการดำเนินชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมจากวรรณกรรมสี่แผ่นดิน

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านประชากร คือ วรรณกรรมสี่แผ่นดิน ผลงานการประพันธ์ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช และเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมสี่แผ่นดินในด้านประวัติความเป็นมา เนื้อเรื่อง และสาระสำคัญ และหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต ตลอดจนถึง

^{๑๒} คึกฤทธิ์ ปราโมช, สี่แผ่นดิน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า ๒๐๐๐, ๒๕๕๔), หน้า ๙๗๙.

บทบาทของตัวละครที่ฉายสะท้อนให้เห็นและเข้าถึงสัจธรรมของชีวิตจนนำไปสู่วิถีชีวิตที่พบกับความสุขสงบ

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ วรรณกรรมสี่แผ่นดินมีประวัติความเป็นมา เนื้อเรื่อง และสาระสำคัญเป็นอย่างไร

๑.๔.๒ วรรณกรรมสี่แผ่นดินมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตเป็นอย่างไร

๑.๔.๓ ผลการศึกษาวิเคราะห์การดำเนินชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมผ่านบทบาทของตัวละครในวรรณกรรมสี่แผ่นดินเป็นอย่างไร

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ แนวทางการดำเนินชีวิต หมายถึง หลักสำหรับการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ในการดำเนินชีวิตให้ไปสู่วิถีชีวิตที่พบกับความสุขสงบอย่างแท้จริง

๑.๕.๒ หลักพุทธธรรม หมายถึง หลักธรรมที่มีความเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องสัมพันธ์กับบทบาทของตัวละครในวรรณกรรมสี่แผ่นดิน ประกอบด้วยหลักพุทธธรรม ไตรลักษณ์ โยนิโสมนสิการ มรณสติ พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ และ ทิศ ๖

๑.๕.๓ วรรณกรรมสี่แผ่นดิน หมายถึง บทประพันธ์ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาหลักพุทธธรรมและวิเคราะห์แนวทางการดำเนินชีวิตผ่านบทบาทของตัวละคร

๑.๕.๔ แนวทางการดำเนินชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมจากวรรณกรรมสี่แผ่นดิน หมายถึง การน้อมนำหลักพุทธธรรมจากวรรณกรรมสี่แผ่นดินมาประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตให้ไปสู่ความสุขสงบอย่างแท้จริง

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้รวบรวมเนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องหรือสอดคล้องกับงานวิจัยครั้งนี้ โดยมีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่นำศึกษาค้นคว้าดังต่อไปนี้

๑.๖.๑ ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมสี่แผ่นดิน

๑.๖.๑.๑ เจือ สตะเวทิน กล่าวถึง วรรณกรรมสี่แผ่นดินไว้ตอนหนึ่งว่า สี่แผ่นดินนั้นคือเรื่องเอก (Master Piece) ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งมีข้อคิดสำคัญ (Theme) ของเรื่องคือ

อนิจจัง ทั้งของครอบครัวและของบ้านเมือง^{๓๓} อนิจจัง คือ ความเป็นของไม่เที่ยงไม่แน่นอนที่ปรากฏอยู่เป็นปกติธรรมดาตามกฎธรรมชาติอย่างแน่นอน ซึ่ง ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้นำเสนอผ่าน การดำเนินชีวิตของตัวละครทางครอบครัวและการเมือง โดยการนำเสนอคู่กันเป็นเส้นขนานสองเส้นผ่านเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ ๕ จนถึงสิ้นสุดรัชกาลที่ ๘

๑.๖.๑.๒ บุญเหลือ เทพยสุวรรณ กล่าวถึง วรรณกรรมสี่แผ่นดินสรุปความได้ว่า เมื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วนจากพฤติกรรมและลักษณะนิสัยของตัวละคร สารสำคัญและปรัชญาของผู้แต่ง รวมทั้งโลกนิมิตและสุนทรียลักษณ์ จะเห็นว่างานประพันธ์นี้มีกลวิธีของตัวเอง ที่น่าจะหยิบยกมาพินิจ และที่น่าพิจารณาอีกประเด็นหนึ่งก็คือเนื้อเรื่องและฉากเป็นเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ และตัวละครมีบทบาทเหตุการณ์ โดยผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่า ตัวละครแต่ละตัวรองรับสถานการณ์แต่ละอันอย่างไร^{๓๔}

๑.๖.๑.๓ รัญจวน อินทรกำแหง กล่าวถึง การสร้างตัวละครในวรรณกรรมสี่แผ่นดินของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมชว่าการแสดงภาวะของตัวละคร คือ พฤติกรรมและลักษณะนิสัยนั้นตรงกับความจริงในการดำเนินชีวิตตามเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริงอย่างเข้าใจในภาวะของบุคคลในสังคมตามสภาพที่เป็นไป นอกจากนี้ยังรักษาความสม่ำเสมอของอุปนิสัยใจคอของตัวละครไว้อีกด้วย จึงทำให้ภาพตัวละครแต่ละตัวนั้นเด่นชัดอยู่ในความรู้สึกของผู้อ่านจนสามารถกล่าวถึงตัวละครนั้นพร้อมกับเอ่ยลักษณะประจำตัวไปด้วยได้^{๓๕}

๑.๖.๒ ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต

๑.๖.๒.๑ ปรัชญาตะวันตก ได้กล่าวว่าแนวทางการดำเนินชีวิตมักขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการใช้เกณฑ์ตัดสินคุณค่าทางจริยธรรม ซึ่งมีแนวคิดอยู่บนพื้นฐานหลักการใหญ่ ๔ กลุ่มด้วยกัน คือ

(๑) **สัมพัทธนิยม** หมายความว่า การที่สิ่งหนึ่งสิ่งใดจะมีคุณสมบัติอย่างไรๆ นั้น จะต้องสัมพันธ์กับสภาพอย่างอื่น หากสภาพอย่างอื่นไม่อำนวยแล้ว คุณสมบัติเช่นนั้นก็ไม่มีต่อไป

^{๓๓} เจื้อ สตะเวทิน, ประวัตินวนิยายไทย, หน้า ๑๓๑, อ้างใน สมพร มั่นตะสูตร, "วิเคราะห์วรรณกรรมสี่แผ่นดินและหลายชีวิต", วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๑๙), หน้า ๔-๕.

^{๓๔} บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, วิเคราะห์วรรณคดี, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตการพิมพ์, ๒๕๑๘), หน้า ๑๕๘-๑๖๒.

^{๓๕} รัญจวน อินทรกำแหง, วรรณกรรมวิจารณ์ ๒, (พระนคร : สำนักพิมพ์ดวงกมล, ๒๕๑๘), หน้า ๙๘-๙๙.

ยกตัวอย่างเช่น น้ำจะเป็นของแข็งก็ได้ ของเหลวก็ได้ เป็นก๊าซก็ได้ เป็นไอก็ได้ เป็นรูปสี่เหลี่ยม รูปกลม รูปทรงกระบอก ก็ได้ทั้งนั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของน้ำนั้น สภาพที่สัมพันธ์กันนี้ เรียกว่า สัมพัทธ์ ซึ่งนักจริยศาสตร์ฝ่ายสัมพัทธ์นิยมถือว่า ความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด ความควร ไม่ควร เป็นสิ่งสัมพัทธ์ ดี ชั่ว ถูก ผิด ควร ไม่ควร ไม่เป็นสิ่งที่ตายตัว การกระทำอย่างหนึ่ง จะดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ทั้งนี้ นักจริยศาสตร์ฝ่ายสัมพัทธ์นิยมเองมีความเห็น แตกต่างกันหลายฝ่ายซึ่งอาจแยกเป็นพวกพอสังเกตได้ดังนี้

๑) สัมพัทธ์นิยมบุคคล เชื่อว่าความดี ความชั่ว ขึ้นอยู่กับบุคคล หมายความว่าถ้าเราชอบคนนั้นแล้วเราจะพูดว่าคนนั้นดี แต่ถ้าเราไม่ชอบ เราจะพูดว่าไม่ดี

ฮิปปอกrates กล่าวว่า อะไรก็ตามที่คนชอบ คนอยากได้หรือเป็นสิ่งที่ตรงกับ ความชอบความอยากได้ของคน คนก็ว่าดี อะไรที่เขาไม่ชอบหรือเป็นสิ่งที่เขาเกลียด เหยียดหยาม เขาก็จะว่าสิ่งนั้นไม่ดี น่าขยะแขยง คำว่าดี ไม่ดี ควร ไม่ควร น่าขยะแขยงหรือน่ารัก เป็นต้น เป็นสิ่ง ที่คนพูดเองไม่มีอะไรเป็นเกณฑ์ตัดสินนอกจากบุคคล

พวกไซฟิสต์ เชื่อว่า ความจริงหรือความดีที่แน่นอนตายตัวไม่มีในโลกนี้ ความจริง หรือความดีเป็นเรื่องส่วนบุคคลใครเห็นอย่างไรก็เป็นจริงหรือเป็นไปตามความเห็นของบุคคลนั้น สภาพทั้งหลายที่เราเห็นนั้นเป็นสิ่งที่จริงไม่มีความจริงอื่นต่างจากสิ่งที่เราเห็นเลย สิ่งที่ดีก็คือสิ่งที่ เราเห็นและเราชอบ และ ความจริงหรือความดีทั้งหลายปรากฏแก่เราที่ตา หู จมูก ลิ้น กายของ เรายืนเอง

โปรทาโกรัส กล่าวว่า คนเป็นผู้ตัดสินทุกสิ่งทุกอย่าง ว่าดีหรือไม่ดี จริงไม่จริง ถูกไม่ถูก ควร ไม่ควร นอกจากคนไม่มีอะไรที่จะเป็นเครื่องตัดสินได้

๒) สัมพัทธ์นิยมตามแนวคิดสังคม ถือว่าเรื่องความดี ความชั่วไม่ใช่คนเป็นผู้ตัดสิน แต่เรื่องความดี ความชั่วเป็นเรื่องของจารีตประเพณี ความดี ความชั่ว ขึ้นอยู่กับจารีตประเพณีของ สังคมนั้นๆ ทั้งนี้จารีตประเพณีของแต่ละกลุ่มแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกันไปตามกาลและเทศะ^{๑๖} เช่น ในวรรณกรรมสี่แผ่นดิน การเลือกคู่ครองของประไพ หากเกิดขึ้นเมื่อสี่ห้าปีก่อน ท่านชายน้อย คือบุคคลที่เหมาะสมที่สุด แต่ขณะนี้บุคคลที่เหมาะสมกลับเป็นคุณเสวี ด้วยเหตุผลประการเดียวที่ ท่านชายเป็นเจ้า จึงไม่มีใครนิยม แต่คุณเสวีเป็นคนธรรมดา และมีตำแหน่งฐานะสูงทั้งในทาง ราชการ และการเมือง หมายความว่า ชาติสกุลที่เคยถือว่าเป็นของสูง กลับกลายเป็นอุปสรรคและ

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๗.

เป็นของที่พึงรังเกียจ^{๑๗} ประเด็นนี้แสดงให้เห็นชัดว่าแนวคิดเรื่องความดี ความชั่ว ไม่คงที่ไม่แน่นอน แปรผันไปตามกาลเวลา

(๒) มโนธรรมสำนึก ถือว่าการตัดสินคุณค่าทางจริยธรรมนั้นทำได้ตามจิตสำนึก หรือที่นักปรัชญากลุ่มนี้เรียกว่า **มโนธรรม**

มโนธรรม หมายถึงสำนึกที่มนุษย์ทุกคนมีโดยธรรมชาติในฐานะที่เป็นมนุษย์ เป็นเสียงในจิตใจมนุษย์ที่ทำให้ตัดสินอะไรได้ว่าสิ่งนั้นถูกหรือผิดอย่างไร ความสำนึกในเรื่องความดี ความชั่วไม่จำเป็นต้องอธิบายด้วยเหตุผล เรารู้ว่าสิ่งนั้นผิด เพราะมันผิด ไม่ดีในตัวของมันเองจึงไม่ควรทำ มโนธรรมไม่ใช่อารมณ์ ไม่ใช่อินทรีย์ทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย) แต่เป็นสำนึกในส่วนลึกของหัวใจหรืออินทรีย์ที่เรียกว่า ปัญญา ซึ่งเป็นตัวตัดสินชี้ขาดความดี ความถูก ความผิด สิ่งนี้เป็นสิ่งสากลมีในทุกคน กล่าวคือทุกคนที่อยู่ในภาวะปกติจะมีความรู้สึกคล้ายกัน เช่น ในวรรณกรรมสี่แผ่นดิน ความรู้สึกว่าการช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยากเป็นสิ่งที่ดีเป็นสิ่งที่ควรทำ แต่อย่างไรก็ตามตัวละครทั้งหลายก็ยังคิดเห็นต่างกันอยู่บ้าง เพราะความโลภ โกรธ หลงมาปิดบังเอาไว้

(๓) ประโยชน์นิยม ถือว่าหลักเกณฑ์ที่จะตัดสินการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าถูกหรือผิด ดีหรือไม่ดี ชอบหรือไม่ชอบนั้นขึ้นอยู่กับผลที่ได้รับจากการกระทำนั้น หมายความว่าถ้ามีสิ่งสองสิ่งให้เลือกเราควรจะเลือกอย่างที่ทำให้ประโยชน์แก่เราได้มากที่สุด

คำว่า ประโยชน์ ในที่นี้หมายถึงความสุข ค่าของสิ่งต่างๆ ที่เรามีอยู่ก็เพราะว่าของสิ่งนั้นพาให้เรามีความสุข ความดีมันอยู่ที่ก่อให้เกิดความสุขแก่เรา แต่ต้องเป็นสุขมากที่สุด ซึ่งหลักนี้เรียกว่า หลักมสุข (The Greatest Happiness Principle) การดูว่าสิ่งใดมีความสุขมากนั้นต้องดูตัวเราและตัวคนอื่นด้วย หมายความว่า การกระทำนั้นต้องให้ความสุขแก่เราด้วย แก่คนอื่นด้วยจึงเป็นหลักของประโยชน์นิยมที่ถูกต้อง

ดังนั้น ประโยชน์นิยม จึงเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับสุขนิยม ที่ถือว่าความสุขเป็นสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์ ความสุขที่ว่านั้นเป็นความสุขจำนวนมากที่สุดในเวลานานที่สุด เรียกว่า มสุข ศีลธรรมถือเป็นเรื่องวิทยาศาสตร์ไม่ใช่เรื่องความรู้สึก ถือว่าประโยชน์สุขนั้นถือศีลธรรม ประโยชน์นิยมบางครั้งจะไม่คำนึงถึงกฎหมาย ศีลธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี แต่คำนึงถึงประโยชน์สุข

^{๑๗} คีฤทธิ ปราโมช, สี่แผ่นดิน, หน้า ๗๕๐.

นั้นแหละเป็นสำคัญ สิ่งที่ทำให้เกิดความสุขแก่คนจำนวนมากที่สุดในเวลายาวนานที่สุดนั้นแหละ คือกฎหมาย คือศีลธรรม คือขนบธรรมเนียมประเพณีที่ถูกต้องควรทำ^{๑๔}

๑.๖.๒.๒ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิตผ่านพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส ซึ่งประมวลและสรุปเป็นสารัตถะได้ว่า เป็นคำสอนที่เน้นให้รู้ตัวเอง คือ รู้กาย รู้ใจ หรือรู้ความรู้สึกนึกคิดของตัวเอง หรือที่เรียกว่าสติ เพราะการรู้ตัวเองทำให้ปฏิบัติถูก เมื่อปฏิบัติถูกทำให้ตั้งอยู่ในความดี การตั้งอยู่ในความดีทำให้มีสุขภาวะ และสุขภาวะทำให้รู้ตัวเอง มนุษย์เมื่อรู้ตัวเองและเข้าถึงความจริง จะประสบความงามอันล้นเหลือ จะเกิดมิตรภาพอันไพศาล และเกิดความสุขอันประณีต ทั้งนี้ แนวทางการดำเนินชีวิตสรุปให้สอดคล้องกับลำดับช่วงชีวิตได้ดังนี้

- (๑) วัยเด็กต้องหมั่นศึกษาหาความรู้
- (๒) วัยหนุ่มสาวนำความรู้ที่ฝึกฝนมาใช้ประกอบอาชีพและแก้ปัญหาได้
- (๓) วัยชรา ควรรู้จักปล่อยวางชีวิต

อนึ่ง การดำเนินชีวิตย่อมต้องมีปัญหาเป็นอุปสรรคขัดขวางความสำเร็จของชีวิตผ่านเข้ามาเป็นปกติธรรมดา ดังนั้นทุกคนจึงต้องมีสิ่งที่ต้องใช้ในการฟันฝ่าอุปสรรคนั้นก็คือ การรู้จักตัวเอง รู้ว่ากำลังทำอะไร และต้องการอะไร สิ่งเหล่านี้จะได้มาจากการฝึกฝน สรุป แนวทางการดำเนินชีวิตที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชผ่านพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส คือ การฝึกฝน การเรียนรู้ แล้วนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และแบ่งปันช่วยเหลือผู้อื่น^{๑๕}

๑.๖.๒.๓ แรนดี เพอร์ ศาสตราจารย์ด้านวิทยาการคอมพิวเตอร์ แห่งมหาวิทยาลัยคาร์เนกีเมลลอน ได้นำเสนอแนวทางการดำเนินชีวิตผ่านการปาฐกถาในหัวข้อเรื่อง เลกเชอร์ครั้งสุดท้าย สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

- (๑) การตั้งเป้าหมายของชีวิตและสร้างแรงบันดาลใจ เพื่อไปให้ถึงเป้าหมาย
- (๒) การมีความพยายาม ไม่ท้อถอย ขยัน อดทน และสนใจ ในภาระกิจหน้าที่
- (๓) การประนีประนอม และการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

^{๑๔} ปราณี วิรุจวนิชย์, ศรีนวล ศรีจินดาภรณ์ และศิริมาลย์ ศรีใส, **ความจริงของชีวิต (Meaning of Life) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ ๒**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔๕-๑๕๑.

^{๑๕} พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, **คำพ่อสอน : ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๔๙), หน้า ๑-๒๗๗.

- (๔) การมองปัญหาอย่างพินิจพิเคราะห์ให้เห็นถึงต้นเหตุที่แท้จริงและแก้ไขที่ต้นเหตุ
- (๕) เข้าใจชีวิตเข้าใจโลก และมองแต่ในแง่ดี
- (๖) การปฏิบัติภารกิจหน้าที่อย่างกล้าหาญ โดยไม่กังวลกับความล้มเหลว
- (๗) การสำนึกบุญคุณและตอบแทนบุญคุณ
- (๘) มีความซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อหน้าที่การงานและบุคคลรอบข้าง
- (๙) ไม่ประมาท
- (๑๐) การรู้จักแบ่งเวลา และการพักผ่อน
- (๑๑) รู้หน้าที่
- (๑๒) ทำคุณประโยชน์ให้สังคม

สรุป แนวทางการดำเนินชีวิตจากการใช้วิธีการใช้ชีวิตของ แรนดี้ เพอร์ซ คือ การเลือกใช้ชีวิต การมีความเบิกบาน การมีความหวัง และการอยู่กับปัจจุบันขณะด้วยสติและความระลึกถึงขอบคุณทุกเวลาของการมีชีวิต^{๒๐}

๑.๖.๒.๔ วคิน อินทสระ ได้ให้พรคนะเกี่ยวกับนวนิยายอิงหลักธรรมไว้ในหนังสือเรื่อง ภาพจำลองชีวิตว่า นวนิยายไม่ใช่ชีวิตจริงแต่เป็นภาพสะท้อนของชีวิตจริง ดังนั้น นักเขียนนวนิยายแม้จะมีความสามารถปานใด ก็ไม่สามารถสะท้อนภาพเท่าชีวิตจริงออกมาได้ทั้งหมด เพราะชีวิตจริงมีความตื่นเต้น ซึมเศร้าโศก ระทมขมขื่น และสลับซับซ้อนกว่าชีวิตในนวนิยายยิ่งนัก ฉะนั้น การศึกษาชีวิตจากนวนิยายชั้นดีจึงเป็นสิ่งที่มีความค่าแก่ชีวิตอย่างล้นเหลือ ทั้งนี้ก็เพราะผู้อ่านจะได้ตัวอย่างชีวิตทั้งด้านดีและด้านไม่ดีจากตัวละครในนวนิยายและเลือกนำข้อดีจากตัวละครมาประยุกต์ใช้กับตนเองพร้อมกันนั้นก็จะได้ถ่ายทอดส่วนที่ไม่ดีจากตนเสียด้วย เป็นกำไรอย่างมาก^{๒๑}

๑.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๓.๑ กาญจนา วิชญานุรักษ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บริบทโลกในนวนิยายเอกเรื่อง สี่แผ่นดินของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ผลจากการศึกษาพบว่า ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ใช้ตัวละครพลอยดำเนินเรื่องให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ วิถีชีวิตที่เกี่ยวกับการครองคู่ และการมีบุตร การเปลี่ยนแปลงวัยและการตาย ศาสนา ภาษา ศิลปะ บัณฑิต กิริยามารยาท การพักผ่อน การศึกษา และบริบททางวัฒนธรรม ซึ่งล้วนมีบทบาทแสดงให้เห็นลักษณะนิสัยของพลอย

^{๒๐} แรนดี้ เพอร์ซ และเจฟฟรีย์, เดอะลาสต์เลกเชอร์, แปลโดย วนิษา เรช, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ HOW TO, ๒๕๕๑), หน้า ๑-๒๑๙.

^{๒๑} วคิน อินทสระ, ภาพจำลองชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : หจก. สื่อการค้า, ๒๕๑๐), หน้า คำนำ.

ทั้งดงามทั้งกายกิริยาวาจาและใจ และมีลักษณะนิสัยที่อ่อนโยนโอบอ้อมอารี แต่ก็มีสติที่หนักแน่น ต่อสู้ทุกข^{๒๒}

๑.๖.๓.๒ **ทุเรียน ประตังถาโต** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเมืองในวรรณกรรมสี่แผ่นดิน ผลจากการศึกษาพบว่า จุดประสงค์ที่ชัดเจนที่ผู้ประพันธ์ต้องการนำเสนอให้อ่านเห็น คือ สาเหตุ การเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองในจุดหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงการปกครองของเมืองไทย อันเป็นการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอื่นในชีวิตของคนไทยที่มีผลกระทบเป็นวงกว้าง ทั้งในด้าน เศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งทำให้เห็นว่าการปรับปรุงแก้ไขเปลี่ยนแปลงบ้านเมืองนั้น เป็นสิ่งที่เต็มไปด้วยอุปสรรคและความขมขื่น ซึ่งทุกประเทศจะต้องเผชิญเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง^{๒๓}

๑.๖.๓.๓ **รสสุคนธ์ ยมกนิษณ์** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษากระบวนการเรียนรู้ตาม แนวพระพุทธศาสนา ผลจากการศึกษาพบว่า การเรียนรู้เป็นการใช้อายตนะภายในตัวมนุษย์เอง สัมพันธ์กับสิ่งทั้งหลายที่เกี่ยวข้องอย่างถูกต้องและต้องประกอบด้วยโยนิโสมนสิการและ สัมมาทิฐิ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการแสดงออกทางกาย วาจา รวมถึงการสำรวมใจไม่ให้ กิเลสเข้าครอบงำ เป็นการเริ่มความสัมพันธ์ทางสังคมหรือการเรียนรู้ภายนอกตัวบุคคลเข้าไปหา ภายในตัวบุคคล ส่งผลต่อความสัมพันธ์ด้านจิตใจ อันเป็นความสงบภายใน เป็นการฝึกฝนอบรม จิตให้พ้นจากอำนาจกิเลส ตัณหา อุปาทานด้วยสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา จนพัฒนาไปสู่ ปัญญาที่ถูกต้อง และปัญญาดังกล่าวมีบทบาทต่อการพัฒนามนุษย์ให้เจริญงอกงามใน ๔ ด้าน คือ กาย ศีล จิต และปัญญา อันนำไปสู่จุดหมายของชีวิตตามความพร้อมของบุคคล ได้แก่ จุดหมายปัจจุบัน จุดหมายเบื้องหน้า และจุดหมายสูงสุด^{๒๔}

๑.๖.๓.๔ **วาทัญญู ขลิบเงิน** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์หลักธรรมาภิบาลใน วรรณกรรมเรื่องสี่แผ่นดิน ผลจากการศึกษาพบว่า ผู้ประพันธ์ได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคม ชีวิต

^{๒๒} กาญจนา วิชาญาปกรณ์, "บริบทโลกในนวนิยายเอกเรื่อง สี่แผ่นดิน ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช", *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๓} ทุเรียน ประตังถาโต, "การเมืองในวรรณกรรมสี่แผ่นดิน", *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕), หน้า ๕.

^{๒๔} รสสุคนธ์ ยมกนิษณ์, "ศึกษากระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา", *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

ความเป็นอยู่ ของประชาชนตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ จนกระทั่งถึงรัชกาลที่ ๘ และยังได้สะท้อนหลัก ธรรมาภิบาลผ่านเหตุการณ์ บทบาท และพฤติกรรมของตัวละคร ดังต่อไปนี้ (๑) หลักนิติธรรม (๒) หลักคุณธรรม (๓) หลักความโปร่งใส (๔) หลักการมีส่วนร่วม (๕) หลักความรับผิดชอบ และ (๖) หลักความคุ้มค่า แม้ระยะเวลาจะผ่านล่วงเลยมาถึงปัจจุบัน แต่หลักธรรมาภิบาลนี้ก็ยังสามารถที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้^{๒๕}

๑.๖.๓.๕ **สมพร มั่นตะสูตร** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์เรื่องสี่แผ่นดินและ หลายชีวิต ผลจากการศึกษาพบว่า เรื่องสี่แผ่นดินมีลักษณะดีเด่นหลายประการ โดยสรุปได้ดังนี้

(๑) สี่แผ่นดินเป็นนวนิยายที่เข้าถึงจิตใจมนุษย์ได้มากที่สุดเรื่องหนึ่ง

(๒) สี่แผ่นดินมีคุณค่าต่อสังคมไทย ในแง่ที่ได้บันทึกเหตุการณ์สำคัญเบื้องต้นหลัง ประวัติศาสตร์บางตอน ที่แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม และค่านิยมของ ราชสำนัก และชนชั้นสูงไว้อย่างละเอียด

(๓) สี่แผ่นดินให้ความรู้ในด้านสังคมวิทยา ระบบครอบครัว และการศึกษา

(๔) สี่แผ่นดินให้ทัศนะและแนวคิดเกี่ยวกับการเมือง การปกครอง การดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งแง่คิดทางพุทธปรัชญา โดยนำเสนอผ่านทางความคิดและพฤติกรรม ของตัวละคร^{๒๖}

๑.๖.๓.๖ **โสภิตา จิระพงศ์** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์การดำเนินชีวิตเชิง พุทธของผู้นำในสังคมไทย สรุปได้ว่า การดำเนินชีวิตของผู้นำเชิงพุทธเริ่มจากการเป็นคนดีที่ถึง พร้อมทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม โดยมี ฆราวาสธรรม พรหมวิหารธรรม สังคหวัตถุธรรม และ อิทธิบาทธรรม เป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต และจากการการศึกษากการดำเนินชีวิต ของผู้นำในสังคมไทย ๑๕ ท่าน พบว่า การดำเนินชีวิตของท่านเริ่มจากการพัฒนาตนเป็นคนเก่ง มี ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม โดยอาศัยกัลยาณมิตรและโยนิโสมนสิการเพื่อให้เกิดแนวทาง

^{๒๕} วทัญญู ขลิบเงิน, "การวิเคราะห์หลักธรรมาภิบาลในวรรณกรรมเรื่อง สี่แผ่นดิน", **วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๖} สมพร มั่นตะสูตร, "วิเคราะห์วรรณกรรมสี่แผ่นดินและหลายชีวิต", **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๑๙), หน้า ๓๒๗.

นำไปสู่ความสำเร็จ และมีคุณสมบัติของการครองตน ครองคน ครองงาน และครองใจ อันเป็นมาตรฐานของการเป็นผู้นำที่ดี^{๒๗}

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ดังนี้

(๑) ผู้วิจัยพบว่ายังไม่มีงานวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมสี่แผ่นดินที่ว่าด้วยแนวทางการดำเนินชีวิตด้วยหลักพุทธธรรม

(๒) ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมสี่แผ่นดินมีคุณค่าต่อสังคมและมีบทเรียนที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นความเหมาะสมในการศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการดำเนินชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมจากวรรณกรรมสี่แผ่นดิน

(๓) ประเด็นแนวทางการดำเนินชีวิต ผู้วิจัยพบหลักพุทธธรรมต้นแบบที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตและสอดคล้องกับองค์ความรู้เบื้องต้นของผู้วิจัย ได้แก่ หลักพุทธธรรมไตรลักษณ์ ทิศ ๖ โยนิโสมนสิการ พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ และ มรณสติ ทั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการนำหลักพุทธธรรมเหล่านี้มาเป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์แนวทางการดำเนินชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมจากวรรณกรรมสี่แผ่นดิน

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัยดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) จากวรรณกรรมสี่แผ่นดิน บทประพันธ์ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช และ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๗.๒ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) จากตำราหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

๑.๗.๓ ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้

๑.๗.๔ นำเสนอผลงานวิจัยและข้อเสนอแนะ

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๘.๑ ทราบประวัติความเป็นมา เนื้อเรื่องและสาระสำคัญของวรรณกรรมสี่แผ่นดิน

๑.๘.๒ ทราบหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมสี่แผ่นดิน

^{๒๗} โสภิตา จิระพงศ์, "ศึกษาวิเคราะห์การดำเนินชีวิตเชิงพุทธของผู้นำในสังคมไทย", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

๑.๘.๓ ทราบผลการศึกษาวิเคราะห์แนวทางการดำเนินชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมจากวรรณกรรมสี่แผ่นดิน

๑.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภูมิรูปภาพที่ ๑.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

